

Armoede en gender Open brief aan de toekomstige regering

Dankzij zijn sociaal beschermingssysteem heeft België de impact van de crisis, meer dan andere lidstaten van de Europese Unie, weten te beperken. Toch moeten we vaststellen dat dit systeem niet iedereen op dezelfde wijze beschermt. De ongelijke toegang tot de rechten, die met de armoedeproblematiek gepaard gaat, staat centraal in het denkwerk dat verricht wordt met de talrijke en diverse actoren die deelgenomen hebben aan de uitwerking van het 7de tweejaarlijks verslag van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, dat eind december 2013 verschenen isⁱ.

De gelijkheid tussen mannen en vrouwen vormt er een wezenlijk aspect van; daarom heeft het Instituut voor de gelijkheid tussen vrouwen en mannen deelgenomen aan de ontmoetingen die het Steunpunt heeft georganiseerd.

Vandaag de dag wensen het Instituut en het Steunpunt de aandacht van de toekomstige federale regering te vestigen op bepaalde elementen van deze genderdimensie van de armoede. De nadruk ligt op twee takken van de sociale zekerheid: werkloosheid en pensioenen. Vooraf wordt een punt besteed aan de tewerkstelling, die een doorslaggevende rol speelt op het vlak van armoedebestrijding. De nota wordt afgerond met vier transversale aanbevelingen, waarvan een aanbeveling met betrekking tot het statuut van samenwonende, dat bijzonder ongunstig is voor vrouwen.

I. Precarisering van de tewerkstelling: vrouwen worden het hardst getroffen

1. Vaststellingen

Momenteel worden werkne(e)m(st)ers onder druk gezet door arbeidsvoorwaarden die de flexibilisering van de arbeidsmarkt volgen. Deze tendens is vooral negatief voor werknemers die reeds moeilijkheden ondervinden om zich te integreren. Volgens een nieuwe synthetische maat voor preciaire tewerkstelling (die een mix vormt van factoren zoals tijdelijk contract, laag loon, ongewone en flexibele arbeidstijden, beperkte participatie...) zou de gemiddelde score van de totale precariseringsgraad in België 26,4% bedragenⁱⁱ. Deze score is hoger voor minder geschoolde werknemers. Vrouwen worden een beetje harder getroffen dan mannen, hoofdzakelijk omdat hun inkomsten lager zijn.

Het armoederisico dat gepaard gaat met deeltijdse en tijdelijke arbeid is groter dan het armoederisico dat gepaard gaat met voltijdse en stabiele arbeid. Maar ook hier zijn vrouwen oververtegenwoordigd, zowel op het vlak van deeltijdse arbeid (44% van de loontrekkenden tegenover 9,3% voor mannen) als op het vlak van tijdelijke arbeid (9,8% van de loontrekkenden tegenover 6,8% van de mannelijke loontrekkenden). Bovendien neemt het armoederisico dat verband houdt met deze preciaire contracten sinds 2008 toe, terwijl het voor de andere contracttypes stabiel blijftⁱⁱⁱ.

We herinneren er even aan dat heel wat deeltijdse werknemers niet eens de keuze hebben om voltijds te gaan werken (slechts 11,6% van de gevallen). Bijna één deeltijdse werkneemster

op 5 (tegenover één deeltijdse werknemer op 20) haalt de verplichting om voor de kinderen of andere naasten te zorgen aan als reden om deeltijdse arbeid te aanvaarden^{iv}.

Maar de armoede onder werknemers wordt niet enkel bepaald door preciaire arbeidsvoorwaarden. De gezinssamenstelling speelt ook een rol; de aanwezigheid van andere (arbeids)inkomsten in het gezin kan de impact verlichten van het gezinslid dat een preciaire job heeft. Dit is een van de redenen waarom het armoederisico bij eenoudergezinnen (waarin vrouwen oververtegenwoordigd zijn) zo hoog is.

2. Aanbevelingen

➔ **Creëren van meer kwaliteitsvolle jobs**

Een van de beste antwoorden op de armoedespiraal bestaat uit het creëren van kwaliteitsvolle jobs die toegankelijk zijn voor kwetsbare personen, ten minste indien zij in staat zijn te werken. In dit opzicht kan de overheid een voorbeeldrol spelen, met name door werkgevers in de sociale en reguliere economie meer stimuli te geven en er daarbij over te waken dat deze stimuli geen vervangings- of ‘deadweight’-effecten sorteren.

De overheid moet alles in het werk stellen opdat de kortdurige, tijdelijke contracten of interimcontracten een springplank naar vaste jobs zouden vormen. Voorts zouden werknemers met een deeltijds contract correct moeten worden geïnformeerd over de impact van dit type contract op hun sociale rechten (werkloosheid, pensioen...).

➔ **Vrijwaren van de toegang tot kwaliteitsvolle openbare diensten**

De toegang tot kwaliteitsvolle openbare en maatschappelijke diensten vrijwaren is onontbeerlijk als men een tewerkstellingsbeleid wil voeren dat gunstig is voor mensen in kwetsbare situaties en voor vrouwen in het bijzonder. Het komt er onder andere op aan om financieel toegankelijke en kwaliteitsvolle mogelijkheden voor de opvang van jonge kinderen en andere zorgbehoevende personen aan te bieden. Ook investeringen in de mobiliteit zijn cruciaal aangezien vrouwen nog altijd meer dan mannen zorg- en opvoedingstaken opnemen en meer instaan voor de verplaatsingen van de kinderen.

II. **Werkloosheid: de impact van de hervormingen**

1. Vaststellingen

Wat de werkloosheid betreft, herinneren we eraan dat het statuut van samenwonende, dat in de jaren '80 ingevoerd werd, helemaal niet zo voordelig is. Samenwonenden, onder wie vrouwen oververtegenwoordigd zijn, ontvangen een lagere uitkering terwijl ze evenveel hebben bijgedragen als de anderen. Bovendien werd het bedrag van hun uitkering sinds de jaren 2000 slechts enkele keren geherwaardeerd (in tegenstelling tot het uitkeringsbedrag voor alleenstaanden bijvoorbeeld). Sinds de hervorming van de werkloosheidsverzekering in 2012 past men de degressiviteit nog sneller dan voordien toe bij samenwonenden in de tweede vergoedingsperiode, door deze periode aan te vatten met een fase van twee maanden (in plaats van drie voordien) en door twee maanden (in plaats van drie voordien) per gepresteerd arbeidsjaar aan te rekenen.

Wat gezinshoofden betreft, dreigt de invoering van de degressiviteit in de tweede periode hun situatie te verergeren. Daarbij valt het te op te merken dat de hervorming een verschillende impact heeft op vrouwen dan op mannen. Vrouwelijke gezinshoofden behoren vaker tot een

Armoede en gender, Open brief aan de toekomstige regering – Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting – Augustus 2014.

eenoudergezin terwijl mannelijke gezinshoofden vaker tot een 'traditioneel gezin' behoren (en dus een partner ten laste hebben die niet over een beroepsinkomen of vervangingsinkomen beschikt). De degressiviteit die voortaan op alleenstaanden wordt toegepast, zou vooral ongunstig kunnen zijn voor mannen aangezien zij oververtegenwoordigd zijn in deze gezinscategorie^{vi}.

De hervorming van de wachttuitkeringen (voortaan inschakelingsuitkeringen) riskeert ook een genderimpact te creëren omdat meer vrouwen dan mannen over deze uitkering beschikken.

De verstrenging van het criterium van passende dienstbetrekking inzake afstand tussen woon- en werkplaats (van 25 naar 60 km) riskeert tot slot het meeste de vrouwen te benadelen. Het laatste BELDAM-rapport, dit is de enquête rond de dagelijkse mobiliteit bij de Belgische bevolking uitgevoerd door de POD Wetenschapsbeleid, besluit dat gender een belangrijke factor blijft voor het gedrag inzake mobiliteit. Als algemene vaststelling geldt dat de taakverdeling tussen mannen en vrouwen, meer bepaald de verzoening van het privé- en beroepsleven, hoofdzakelijk ten laste blijft van de vrouwen. Deze taakverdeling oefent ook invloed uit op de mobiliteit en dwingt vrouwen er toe om te werken in een perimeter dichtbij hun familiale omgeving^{vii}.

2. Aanbevelingen

- We vragen een evaluatie van de impact van de hervorming van de werkloosheidsverzekering op de armoede, rekening houdend met de genderdimensie en in het bijzonder met:
- de impact van de snellere degressiviteit die op samenwonenden toegepast wordt;
 - de impact van de hervormde wachttuitkering (beperking in de tijd en aangepaste activeringsprocedure)
 - de impact van de wijziging van het criterium van passende dienstbetrekking inzake de verlenging van de afstand woon-werkverkeer

III. Pensioenen: het effect van verschillende loopbanen

1. Vaststellingen

De pensioenbedragen variëren sterk naargelang men man of vrouw is. Voor alle stelsels samen schat men dat de pensioenkloof tussen mannen en vrouwen 23% bedraagt^{viii}.

Wat de rustpensioenen uit de eerste pijler betreft, ontvangen mannen gemiddeld een hoger bedrag dan vrouwen, hetzij 1.444 en 1.037 euro^{ix}. Voorts zijn vrouwen oververtegenwoordigd in de groep mensen die slechts op een zeer laag pensioen recht hebben. Zo schat men dat 59% van de vrouwen en 33% van de mannen een bedrag ontvangen dat lager is dan 1.000 euro. Bovendien ontvangen bijna de helft onder hen, hetzij 28% van de vrouwen en 16% van de mannen, een bedrag dat lager is dan 750 euro^x.

De oorzaak hiervan is de loonkloof tijdens de loopbaan, maar ook de genderstereotypes en de traditionele taakverdeling binnen het gezin. Die taakverdeling heeft een niet te verwaarlozen effect op de loopbaan van vrouwen.

De kwestie van de gelijkstellingen van deze periodes is dus cruciaal voor vrouwen. Het begrotingsaandeel van de gelijkstellingen vertegenwoordigt ongeveer 27,3 % van de pensioenuitgaven bij de mannelijke werknemers en 32,7 % bij de vrouwelijke werknemers^{xi}.

Armoede en gender, Open brief aan de toekomstige regering – Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting – Augustus 2014.

Wat de pensioenen uit de 2de pijler betreft, zijn de ongelijkheden overduidelijk, zowel inzake de toegang als inzake de betaalde bijdragen en ontvangen bedragen. In 2007 genoten 35% van de loontrekkenden met een rustpensioen een aanvullend pensioen, waaronder 45% bij de mannen en 18% bij de vrouwen^{xii}.

Bovendien stelt het Instituut in zijn laatste verslag over de loonkloof dat de betaalde bijdrage sterk varieert naargelang het geslacht van de werknemer. Zo dragen werkgevers gemiddeld 759,45 euro bij voor de aanvullende pensioenen van mannen tegenover slechts 456,24 euro voor vrouwen, wat neerkomt op een kloof van 40%.

Het is bijgevolg niet verwonderlijk dat vrouwen een veel lager aanvullend pensioen ontvangen dan mannen (gemiddeld 652 euro voor mannen en 291 euro voor vrouwen)^{xiii}.

2. Aanbevelingen

➔ **Versterken van de eerste pensioenpijler**

Vanuit een perspectief dat erop gericht is meer rekening te houden met de gelijkheid tussen mannen en vrouwen inzake pensioenen, is het onontbeerlijk om de pijler van de wettelijke pensioenen te versterken, met name door:

- de pensioenen welvaartsvast te maken, inclusief een gerichte verhoging van de pensioenen ouder dan 15 jaar;
- het bedrag van het minimumpensioen te verhogen;
- het bedrag van het minimumrecht per loopbaanjaar te verhogen.

➔ **Uitbreiden van de gelijkgestelde periodes**

De gelijkstelling van de werkloze periodes die met zorg of opvoeding gepaard gaan, is cruciaal, zowel in het licht van armoedebestrijding als in het licht van gendergelijkheid.

Om vrouwen en mannen de kans te bieden voldoende pensioenrechten op te bouwen terwijl ze ook in hun gezin investeren, is het noodzakelijk dat men de verlofmogelijkheden en -periodes voor zorg of opvoeding verhoogt, met volledige gelijkstelling.

Vanuit het perspectief van het actief ouder worden, denken we dat men ook de onderbrekingsmogelijkheden (onder de vorm van arbeidsduurvermindering) aan het einde van de loopbaan moet verhogen, met volledige gelijkstelling.

➔ **Verbeteren van het ouderschapsverlof**

De mogelijkheden inzake deeltijdse arbeid, met name in het kader van ouderschapsverlof of tijdskrediet, spelen een belangrijke rol in het behoud van de band met de arbeidsmarkt bij de geboorte van een kind, waarbij werkne(e)m(st)ers hun rechten inzake pensioen kunnen behouden.

De uitbreiding van het ouderschapsverlofsysteem zou met meer flexibiliteit gepaard moeten gaan opdat het ook voor kortere periodes, dagen van buitengewone afwezigheid of langere periodes gebruikt zou kunnen worden. Naar het voorbeeld van de Scandinavische landen stellen we voor om dit verlof bovendien aan de twee ouders tegelijk toe te kennen en een evenwichtige spreiding als voorwaarde voor het gebruik ervan te stellen, zodat het enkel opgenomen kan worden wanneer beide ouders er een deel van opnemen. Dat is een manier om een zeer duidelijk signaal te geven over de verdeling van de gezinstaken tussen beide

Armoede en gender, Open brief aan de toekomstige regering – Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen en Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting – Augustus 2014.

ouders. Bovendien vinden we dat men, gezien het belang van het behoud van de band met de arbeidsmarkt, tussen twee lange ouderschapsverlofperiodes een terugkeer van enkele maanden op de arbeidsmarkt moet opleggen^{xiv}.

IV. Transversale aanbevelingen

→ Uitvoeren van de *gendermainstreaming*

Om te voorkomen dat men ongelijkheden tussen mannen en vrouwen inzake tewerkstelling, pensioenen en werkloosheid (...) zou creëren of versterken, is het onontbeerlijk dat men nadenkt over de impact van elke nieuwe maatregel of wet die de regering invoert, rekening houdend met de genderdimensie ervan, meer bepaald met de verschillende situaties die tussen mannen en vrouwen bestaan.

In dit opzicht voorziet de wet van 12 januari 2007 inzake *gendermainstreaming* in verschillende instrumenten die de regering ten volle ten uitvoer zou moeten brengen, zoals de regelgevingimpactanalyse (RIA), voorgelegd aan de Ministerraad en op 1 januari 2014 in werking getreden, de *gender budgeting* en de opstelling van uitgesplitste statistieken per geslacht of van genderindicatoren.

→ Verbinden van de dimensie gender en armoede

In het kader van de uitvoering van de RIA stellen wij voor om alle mogelijke aandacht te besteden aan de armoededimensie en de verbinding tussen de domeinen gender en armoede.

→ Verbeteren van de situatie van de samenwonenden

Tijdens de ontmoetingen die het Steunpunt heeft georganiseerd, werd de kwestie van het statuut van samenwonende meermaals aangesneden, in het bijzonder in het kader van de werkloosheidsverzekering en van de ziekte- en invaliditeitsverzekering.

In het kader van de werkloosheidsverzekering is het volkomen onrechtvaardig dat talrijke vrouwen die hetzelfde aantal jaren hebben gewerkt en op dezelfde manier hebben bijgedragen als mannen bestraft worden wegens hun gezinssituatie.

Daarom wensen het Instituut en het Steunpunt een evaluatie en - op termijn – de afschaffing van het statuut van samenwonende.

→ Individualiseren van de socialezekerheidsrechten

In de loop van deze legislatuur zou het denkwerk over de individualisering van de socialezekerheidsrechten nieuw leven moeten worden ingeblazen. De geleidelijke individualisering van de rechten, vergezeld van overgangsmaatregelen, is immers een onontbeerlijke stap met het oog op meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen, en op minder armoede.

-
- ⁱ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). *Sociale bescherming en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie*. Tweejaarlijks Verslag 2012-2013. Zie in het bijzonder hoofdstuk II *Sociale bescherming voor wie geen werk heeft*, p. 30-59, hoofdstuk IV *Sociale bescherming voor huidige en toekomstige gepensioneerden*, p. 96-113 en hoofdstuk I *Transversale kwesties*, in het bijzonder punt 4 over het *Statuut samenwonende*, p. 23-26. Het verslag is beschikbaar op www.armoedebestrijding.be
- ⁱⁱ Vandenbrande, Tom et al. (2012). *Kwaliteit van werk en werkgelegenheid in België*, HIVA-KU Leuven, p. 140-145.
- ⁱⁱⁱ FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (11 juli 2011). “T2.013 Loontrekkenden : soort contract (onbepaalde duur of tijdelijk), geslacht, leeftijd en woonplaats”, Enquête naar de arbeidskrachten 1999-2010, http://statbel.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/arbeidsmarkt_levensomstandigheden/enquete_sur_les_forces_de_travail_1999-2010.jsp
- ^{iv} http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/arbeid_leven/werk/deeltijds/motivatie/
- ^v Vrouwenraad (2014). *Genderbril op drie decennia degressiviteit in de werkloosheidsuitkering*. http://vrouwenraad.nettools.be/media/docs/pdf/2014/infociche_degressiviteit_beknopt.pdf ; Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (2014). *De versterkte degressiviteit van de Belgische werkloosheidsuitkeringen - Effecten op de financiële vallen in de werkloosheid en op de inkomenspositie van werklozen*. Documentatienota CRB 2014-0264.
- ^{vi} Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2014). *De versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen: impact op armoede*.
- ^{vii} FOD Mobiliteit en Vervoer (2012). *Belgian Daily Mobility – BELDAM. Mobiliteit in België in 2010 : resultaten van de BELDAM-enquête*, Brussel; Politique Scientifique fédérale (2012). *Beldam: l'enquête et ses résultats par Dr. Eric Cornelis*.
- ^{viii} Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (2012). *Vrouwen en mannen in België. Genderstatistieken en genderindicatoren*. Tweede editie, 2011, p. 69.
- ^{ix} Berghman, Jos et al. (2010). *Belgische pensioenatlas 2010*, Leuven, KU Leuven, p. 63-64.
- ^x Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, *op.cit.*, p. 70-71.
- ^{xi} Cijfers voor het jaar 2008. Bron: Nationale conferentie voor de pensioenen (2010). *Groenboek: Een toekomst voor onze pensioenen*, Brussel, minister van Pensioenen, p. 139-147.
- ^{xii} Berghman, Jos et al., *op.cit.*, p. 85.
- ^{xiii} Berghman, Jos et al., *op.cit.*, p. 91.
- ^{xiv} Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (2013). *Jaarlijks rapport over de loonkloof tussen mannen en vrouwen*.